

ԳԻՏԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Թէ և շերմաշափը զորոյ է վար 45էն 55՝ վար կը մնայ, բայց բնակչութիւնը այնքան չի նեղուիր՝ որքան մենք մեր բարեխառն կլիմայի տակ մէկ քանի աստիճան վար հողմային օրերու մէջ տանջաւոր կը կրննք, Այս բանիս պատճառը հետեւեալն է. Սիպիւրիոյ մէջ՝ ձմեռ եղանակին միջնորդութեամբ թորովին խաղաղ կ'ըլլայ, բնաւ քամի չի փչեր. այնպիսի խաղաղ-ցուրտ միջավայրին՝ բոյսը կամ կենդանին իրեն արտադրած շերմութիւնը կը հաղորդէ զինքը շրջակայ տեղի օդոյ բարակ խաւին մէջ՝ և որովհետեւ օդը վատ հաղորդիչ է շերմութեան ուստի իբրև շերմարգել կը ծառայէ ենթակային մարմնոյն շուրջը՝ այսինքն զրեթէ չի ձգեր որ այդ մարմինէն նոր շերմութիւն արտաքսուի դուրս և միջնորդութիւն մէջ ցրուի։ Սա՛կայն երբ ցուրտին ընկերանայ առաւել կամ նուազ շնչող քամի մը, ենթական ալ առաւել կամ նուազ ցուրտ կը զգայ, վասն զի այս պարագային մէջ կենդանական մարմինը շրջակայ տեղացած օդը քամիի պատճառով քլուելով՝ տեղը կը յաշորդէ ուրիշ ցուրտ օդ, մարմինը կը ստիպուի անոր հաղորդել նոր շերմութիւն և այս պէս օդի փշուրին համեմատ միշտ մարմինէն դէպ ի դուրս կը ճառագայթէ նորանոր շերմութիւն։ Որքան մարմինն մը շերմութիւն արտաքսուի այնքան այն մարմինը կը ցրտանայ և նոյն իսկ կը սառնի։ Այժմ դիւրին է ըմբռնել թէ ինչո՞ւ մենք ձմեռ ժամանակ ցուրտէ կը նեղուինք և Սիպիւրիոյ ժողովուրդը մերինէն շատ աւելի ցուրտ կլիմայի տակ կը տոկայ ու կ'ապրի։

Այժմ ճամբորդելն այնքան դժուարացած է որ եւ թէ մարդս ուզէ ոչ ցուրտէ կը նեղուի և ոչ ալ տաքէ կը տառապի։ Հոս, մարդը ըսելով ունենոր անձնաւորութիւններ կ'ուզենք ակնարկել, վասն զի ամէն տեղ խեղճ աղքատը բնութեան քմահաճոյքին հարկ է դիմանայ։

Ըստ Ռէքլիգի երկրագունդիս երկու ծայրաւ, յեղ շերմատեղեան ունեցող քաղաքներն են, Փոտոյ՝ Մենէկայի մէջ, ուր շերմութիւնը մինչև 50° զորոյ վեր կը բարձրանայ, և Եւքրոթիքը՝ Սիպիւրիոյ մէջ, ուր շերմացոյցը մինչև 52° զորոյ վար կ'իջնէ։ Այս երկու ծայրերէն դէպ ի հաւտարակած դիմելով կը հանդիպինք միջին բաւրեխաւորութիւն ունեցող երկիրներու։ Հարուստ մարդը ցուրտ կամ տաք եղանակներուն կը դիմէ ուր որ գիտէ թէ իրեն բնութեան յարմար կլիմայի քաղաքներ կան։ Իսկ ո՞վ որ չուզեր զաղթող թող թշուշներու նմանիլ կրնայ տանը մէջ ելնել տրական հովանարներու կիրառութեամբ տաք եւ դանակին զով քամի շնչելու միջիթալութիւնն ունենայ։

Այժմէն կարող ենք նախատեսել որ գիտութեան յառաջդիմելուն շնորհիւ պիտի ստեղծուին այնպիսի միջոցներ՝ որոնցմով արհեստական մեթոտներով և խնայողութեամբ՝ ամառը պիտի կարենանք մեր բովանդակ բնակավայրերը զովացնել՝ ինչպէս ձմեռը շերմատեղիներով, վատարաններով և ուրիշ ռեզերով կը տաքցենք մեր բնակավայրերը։

Յունուար 11ին Լոնտրայի Daily Express կը ծանուցանէ թէ Լտիսոն նոր տիպար ելեկտրականակիչ (accumulator électrique) մը հնարած է որ կրնայ կառուցել 160 քիլոմետր տեղ վազցնել՝ առանց հարկ տեսնելու կուտակիչը նոր ելեկտրական զօրութեամբ լեցնելու։ Թրամվէյներու համար այս կուտակիչին կիրառութիւնը գործադրելի պիտի ըլլայ, վասն զի այնու՝ ելեկտրութեան հաղորդիչ պարաններու պէտքը՝ որով և մեծամեծ ծախսերը՝ պիտի ջնջուին։

*

Յունուարի 2ին Daily Mail Լոնտրայի օրաթերթը 25,000 ֆրանքի նուէր կը խոստանայ այն թռչնագործին (aviateur) որ 1909ին մէջ Մանչէր վրայէն թռչելով Անգլիա անցնի։

*

Յունուարի 7ին Փարիզու քաղաքապետը, որ Wilbur Wrightի թռչնագործին շինելու արտօնագիրը զնած է, կը ծախէ Խտալիոյ Պատերազմական նախարարութեան հինգ հատ թռչնագործիներ՝ իւրաքանչիւրը 25,000 ֆրանքի արժողութեամբ։

*

Յունուար 7ին Փարիզու բնական գիտութեան թանգարանը Հիւսիսային Ամերիկայէն ստացաւ 3 տակառաչափ (tonnelata) ծանրութիւն ունեցող նուէր մը Pierpont Morgan ամերիկացի միլիոնատէրէն։ Բրածոյ ծառի մը կոճղն է ակատի (agate) վերածուած՝ քարացնող աղբիւրներու շնորհիւ, որոնք հազարաւոր տարիներէ ի վեր իրենց կերպարանափոխիչ դերը Արիժոնա նահանգին մէջ ի գործ կը դնեն։

*

Յունուար 13ին Լոնտրայի «British Museum»-ը իրեն ունեցած միջատներու հաւաքածոյին բովանդակ անուանակոչութիւնը հրատարակեց՝ որոնք մէկ միլիոն և 18 հազար հատ են։

*

Յունուար 20ին Փարիզցի Lacroix և Maquenne երկու գիտնականները կը ծանուցանեն որ Ֆրանսացի արհեստագէտ մը՝ արուեստական աղամանդներ շինելու նշանադրոյց (formule) մը գտած են՝ և կնքեալ նամակով աւանդած են գիտութեանց Ակադեմիային որ՝ մերձաւոր նիստի մը մէջ պիտի կարդացուի:

*

Յունուար 21ին Լոնտրայի Մարքոնի ընկերութիւնը դաշնագիր մը կը կնքէ Իտալիոյ Պետութեան հետ ծովային (ճառագայթահեռագրական) անթել հեռագրութեան (radiotélégraphique) 10 նոր կայարաններ հաստատելու համար: Ասով Իտալիոյ ցամաքային և ծովային անթել հեռագրութեան կայարանները 40 հատ կ'ըլլան:

*

Բաստուայի Համալսարանի Բնաբանութեան Ուսուցչապետ G. Vicentini՝ որ հնարած է աշխարհիս ամենագալուն գետնաշարժագիր գործին, Յունուար 25ին ծանոյց որ իր մեքենան՝ տրամաձեւագրի վրայ (Diagramme) գծեց այլալուծներ որոնք տեղի ունեցած զօրաւոր երկրաշարժի մը պատկանող նշանագծերն էին: Եւ յիշուի օրեր յետոյ լրագիրները Իտալիոյ, Թուրքիոյ և ուրիշ երկիրներու մէջ սաստիկ երկրաշարժեր պատահած ըլլալը ծանուցին:

*

Յունուար 27ին, Թորինոյի մէջ, Diato և Clement արուեստանոցի մէջ, ի ներկայութեան մասնաւորապէս ինքնաշարժ կառքի գործատանց ճարտարագէտներու, ճարտարապետներու, ուսանողներու և խմբագիրներու, Bernardo Gandini քահանան գործնական փորձեր բրաւիւր կրկնակ գիւտերուն՝ թռչող մեքենային և ճնշեալ օդով շարժիչ գործիքին:

*

Յունուար 31ին Նորիմպէրկէն Writth և Beck ճարտարապետները կը ծանուցանեն թէ գտած են էլեկտրական մեքե-

նաները բանեցնելու կերպ մը՝ առանց փոխանցիչներու կիրառութեան: Նորիմպէրկէրնական գիտութեանց Ընկերութեան առջև փորձեր կատարող իրենց գործիքը՝ Մարքոնիի անթել հեռագրի մեքենայէն շատ չի տարբերի:

*

Յունուար 31ին Լոնտրայի Carnegie Institutionը լուսամբիտ գաղափարն ունեցաւ Saint-Louis զրկելու աստղաբաշխ գիտնական անձերու խումբ մը, նպատակ ունենալով ընդհանուր ցուցակ մը կազմելու քանրէհինգ հազար աստղերու դիրքերը, և շարժումները ցուցադրող՝ որոնք մինչև ցարդ չեն ուսումնասիրուած և քարտերու վրայ չեն անցած:

*

Պէրկամոյ տպուող Յունուար 3ի Pro Famiglia պատկերազարդ շաբաթաթիւթին մէջ կը կարդանք որ Պարպլէրի առուն քահանան « ինքնեւթաշտագիր » (Automusicografo Barbieri) մեքենայ մը հնարած է՝ որով ստեղնարան ունեցող երաժշտական գործիչներու վրայ (ինչպէս դաշնակի, երգեհոնի, կայն) զարնուող նուազը թուղթի վրայ կը նշանագրուի: Շատեր փորձած էին երգահաններու համար ցանկալի եղող այսպիսի գիւտ մ'ընել և չէին յաջողած: Այս քահանան ստեղնարանի վրայ մատի միջնորդութեամբ փոխանցուած զօրութիւնը շահագործելու սկզբունքի վրայ հիմնուելով հասած է իր նպատակին:

Մեքենան երկու որոշ մասերէ կը բաղկանայ. առաջինն է փոխանցման կազմաձեւը, և երկրորդը՝ նշանագրող գործիքն: Առաջինը՝ մատով ճնշուած մտեղին լծակին փոխանցած ուժին շահագործումին կը ծառայէ՝ որ այդ յարգի զօրութիւնը կ'անցնէ երկրորդ նշանագրող գործիքին վրայ, այս ալ իր կարգին այդ զօրութիւնը ընդունելով կը փոխանցէ տպագրող նշանագրերու վրայ՝ որոնք զարնուած կտորը հաւատարմութեամբ կը զրոշման մասնաւորապէս պատրաստուած թղթին վրայ՝ որ ժամացուցական գործիքով մը կը տեղափոխուի: Սքան-

չելի է տեսնել թէ ինչպէս փոքրիկ գործիքը՝ ամէն իսագեր, բաժանուններ, կէտեր և այլն, ճշդութեամբ կ'արձանագրէ: Նոր նշաններու գործնականութիւնը, կարողալու դիւրութիւնը՝ այնքան պարզ է՝ որ մարդ երկու ժամուան մէջ ամէն գաղտնիք կը սորվի, ու մեքենան գործածել կը սկսի:

*

Պոսթոնի Լովէլ Բրոֆէսորը Flagstaff դիտարանէն յետ շարք մը աստղաբաշխական դիտողութիւններ ընելու՝ համոզուած կը յայտնէ ինքզինքը որ Հրատ մուրաւկին վրայ բաւականաչափ ջրային գոլորշի կը գտնուի: Այս բանս կ'ապացուցանէ որ Հրատը մթնոլորտէ զուրկ չէ, որով կը հաստատէ թէ գործարանաւոր մարմիններ հոն կարող են սքանչելապէս ապրիլ, և այդ մարմինները երկրագունտիս վրայ գտնուածներէն շատ պէտք չեն տարրերիլ:

*

Անկարելի է նախատեսել թէ Ռատիոմը իր արջան և ինչպիսի՜ անակնկալներ կը բովանդակէ գիտութեան և արհեստից նկատմամբ: Եունկանս ժամագործը առաջիններէն է՝ որ ճարտարագործութեան մէջ ներմուծեց Ռատիոմը: Ինքը «գարթուցիչ» ներշնչած է՝ որոնք Ռատիոմի նիւթէն բովանդակելով՝ այնքան լուսաւոր են որ մութ դիւրերին քանիբոլորդ ժամն ըլլալը՝ առանց ճրագ վառելու կը տեսնուի: Ռատիոմը բովանդակող այսպիսի ժամացոյցներու գիրն մեծ բան մը չէ՝ երբ նկատի առնուի իր օգտակարութիւնը, այնպէս որ քիչ ժամանակի մէջ ամէն մարդ պիտի կարողանայ գնել: Սոյն լուսաւոր նիւթին ժամացուցական արհեստին մէջ կիրառութիւնը կարեւոր յառաջագիմութեան մը պատճառ պիտի ըլլայ՝ վասն զի գրպանի ժամացոյցներու ցուցակն ալ այս նիւթէն շինելով դիւրին պիտի ըլլայ մթութեան մէջ զանոնք որ և է իրերու մօտեցնելով տեսնելն:

*

Իրականի Մօլիշ Բրոֆէսորը «մշտնջենաւոր կանթեղ» հնարած է, որ ուրիշ

բան չէ բայց եթէ դոնդողով (gélatine) լի ապակիէ խողովակ մը, որուն մէջ բազմաթիւ լուսարձակ կամ փոսփոռական մանրէներու գաղութներ կը մշակուին: Այս կանթեղին լոյսը այնքան է որ լուսանկարչական ապակիներու վրայ կը ներգործէ և մթութեան մէջ ծլող բոյսերը իրեն ուղղութեան կը դառնան: Մօլիշի կանթեղին եզականութիւնը ջերմական ճառագայթներն ալ չարձակելուն մէջ կը կայանայ:

*

Ստուգուեցաւ որ Մատակասկարի անտառներուն մէջ առատութեամբ տեսակ մը սարդիոստայն կը գտնուի Nephila Madagascariensis կոչուած, որ հիւստելից մետաքս կը շինէ գրեթէ բոլորովին սովորական մետաքսի յատկութիւններն ունեցող, մանաւանդ թէ անկէ առելի դիմացկուն է և մետաղական փայլ ունի: Գաղղիական ընկերութիւն մը ճարտարագործութեամբ պիտի շահագործէ այս գիւտը:

ՏԱՆԻՄԱՐՔԱՅԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թիսէրան հիւպատոսը Պրանսայի երկրագործական Նախարարութեան հետեւեալ վիճակագրութիւնը ուղղած է, որով փոքրիկ Տանիմարքայի երկրագործական մեծ գրագագուտ մէջ յայտնի կը տեսնուի:

Յիշեալ պետութեան երկիրը հազիւ 293,244 քառակուսի քիլոմէթր է և 1,605,000 բնակիչ ունի՝ այսինքն Բարիգի բնակիչներէն նուազ ժողովուրդ: Եւսակայն իւր միջազգային վաճառականութիւնը 1 միլիար և կէս ֆրանքի կը բարձրանայ և իւր ծովային վաճառականութիւնը 3698 նաւեր ունի:

1905ին՝ 29,000 ձի արտածեց (Հաւասար Գաղղիոյ), 122,000 մորթուելիք մեծ կենդանիներ (3 անգամ Գաղղիայէն աւելի). 100 միլիոն քիլոկրամ կտրուած, աղուած միս և խոզենի (18 անգամ Գաղղիայէն աւելի). 80 միլիոն քիլոկրամ կա-